

Dat kun je toch niet? maKen

#1: een gesprek met Bart Lodewijks

Bart Lodewijks (NL, 1972) maakt krijttekeningen in publieke en private ruimtes en schrijft over dat proces. Door lange werkperiodes in Glasgow, Lissabon, Porto, Willemstad, Ghent, Ronse en Rio de Janeiro zijn de krijttekeningen diep ingebed in het sociale weefsel van de steden. De tekeningen en teksten komen samen in publicaties. Zie voor meer informatie www.bartlodewijks.nl.

Met Bart's goedkeuren heb ik ons gesprek opgenomen. Zo heb ik een transcript kunnen schrijven dat de basis vormt van de tekst die u nu voor u heeft. De bewerking van het transcript heb ik naar Bart gestuurd. Na enkele correcties heeft Bart ermee ingestemd dat ik deze bewerkte tekst nu publiceer.

Donderdag 12 maart 2015 ben ik afgereisd naar Breda voor het gesprek met Bart Lodewijks.

Hij werkt daar in het Liniekwartier, achter het station. We ontmoetten elkaar in de wijk, op het Edisonplein. Bart werkt daar in opdracht van kunststichting Electron. Ons gesprek vond plaats in een huis waar Bart logeert wanneer hij in Breda werkt. Bart: "Twee weken terug waren hier twee studenten van het Sandberg Instituut uit Amsterdam. Dat gesprek was buiten. Ik vond het heel onbevredigend, omdat ik me helemaal niet kon concentreren... We moeten een beetje op-letten om de draad niet te verliezen." Aangezien dit mijn eerste officiële interview was en ik best zenuwachtig was of ik wel de juiste vragen zou stellen op het moment suprême, klonk me dat als muziek in de oren. Dan zijn er in ieder geval twee die op de rode draad letten.

Als voorwerk had ik bijna alle teksten die op Bart's website te vinden zijn, gelezen. Daarin staan voornamelijk aantekeningen van projecten en dialogen met buurtbewoners. *Hoe belangrijk zijn die teksten, of dialogen dan?*

Bart: "De teksten fixeren eigenlijk de projecten. Dus de tekeningen regenen gewoon weg, maar dat gebeurt in feite ook met de gesprekken die plaatsvinden. Meestal onthoud je ze niet eens goed, behalve als je notities maakt van gesprekken met bewoners en passanten en foto's maakt van de tekeningen. Dan heb je een vorm om daar toch als materiaal nog iets mee te doen. De foto's zijn puur documentatie, die gebruik ik alleen in publicaties. De teksten fixeren dat wat er eigenlijk is gebeurd en wat je niet per se in de tekeningen ziet. Dus je ziet wel dat de tekeningen zich afspelen op een plek en je kunt je afvragen: 'Hoe komen die tekeningen op die huizen van die mensen en in die woonkamers?' Daar zit ook een verhaal achter, maar die verhalen zijn vaak zo rijk dat ik mezelf geïnteresseerd heb om die toe te vertrouwen aan het papier. Dat is niet meteen zo gegaan. Toen ik begon met tekenen, heb ik er heel lang niet over geschreven. Ik vertelde er altijd heel veel over en dan eigenlijk niet over de tekeningen maar over wat er gebeurde met de mensen."

Hoe verhouden de tekeningen zich dan tot de verhalen?

Bart vervolgt: "Het is eigenlijk met elkaar vervlochten als een onontwarbare kluwen. Mensen vertellen heel erg veel dingen die ogenschijnlijk niets met de tekeningen te maken hebben, maar ik kan die verhalen wel associatief terugleiden naar de tekeningen. Vergankelijkheid speelt bijvoorbeeld in veel verhalen een rol. Ik ben wel op zoek naar punten waar ik me aan kan vasthouden."

Bart's tekeningen beginnen in de openbare ruimte, op plekken die van niemand en van iedereen zijn. Uiteindelijk wil hij wel op gevels van huizen van bewoners

tekenen en eigenlijk het liefst zelfs in woonkamers. Er is een filmpje van het S.M.A.K., een museum in Gent, over een project van Bart in de Gentse Zonder Naamstraat. Hij krijgt daar de mogelijkheid om in het gehele huis van een vrouw te tekenen, ze geeft hem alle vrijheid. Bart zegt dan: "Het komt niet vaak voor dat ik een heel huis tot mijn beschikking krijg. Het is eigenlijk een probleem."

Dat is precies waar het mij om gaat. *Want dan moet je je afvragen: Wat doe ik nu? Ik ben binnengekomen en ik dacht ik doe iets in de woonkamer, maar ik mag meer. Wat betekent dat voor die persoon? En wat betekent dat voor mij? Kan ik dat wel maken?*

Bart zegt hierover: "Die vraag speelt eigenlijk heel de tijd opnieuw in mijn hoofd als er ergens getekend mag worden. Aan de ene kant heb je het moment dat je bij mensen binnen bent en je al met het idee speelt om in bijvoorbeeld een huiskamer te tekenen, dat is natuurlijk een nerveus gebeuren. Ik zit nooit relaxed ergens een kopje thee te drinken. Het is altijd een soort dubbelrol. Een soort beroepsdeformatie. 'Hoe ga ik dit nu weer aanpakken?' Je kunt niet aan iemand direct vragen: mag ik hier in dit huis op de muur gaan tekenen. Dat werkt niet, en als het wel zo makkelijk zou werken dan is het geen interessante route meer om af te leggen, om 1+1=2, om die rekensom te maken."

De uitdaging is kennelijk belangrijk, er speelt meer dan het enkel tekenen in iemands woonkamer. Hij zegt wel open te zijn over zijn bedoelingen naar anderen toe, daarom begint hij ook in de openbare ruimte zodat het niet rauw op hun dak komt vallen. Bewoners hebben hem vaak al bezig gezien voordat ze een vraag stellen.

Hoe vervolgde dat bij de vrouw in Gent?

"Ik wilde per se iets maken dat niet groter was en niet kleiner was dan haar leven. Iets dat gewoon kan deelnemen aan haar maat. Ik roep mezelf ook wel terug van: 'Ja, kan je dat wel maken?' Wat jij net ook vroeg. Wat geef ik die persoon? En wat is nu eigenlijk de bedoeling van mijn project of van mijn manier van werken?" Voor dit dilemma grijpt Bart terug op zijn concept. Bart: "Dat is eigenlijk om meer onopvallend te zijn, om deel uit te maken van de dynamiek van een plek en me niet te verheffen of groter te maken of exclusief of bijzonder gevonden te worden. Eigenlijk klopt het project pas als het in de ritmiek van een buurt gaat zitten. Als mensen zich afvragen waar je was als je er een week niet bent en je dus gemist wordt. Dat is een heel goed teken. In het geval van de vrouw en haar woonkamer zou je heel eenvoudig kunnen zeggen dat ik iets probeer te maken waar die persoon zich in kan vinden. Die persoon moet capabel zijn om het te kunnen ontvangen. De persoon moet een relatie kunnen krijgen met het werk, het moet zich kunnen plooien op z'n Vlaams gezegd. Ik vraag ook wel aan mensen: 'Wat wil je dat ik teken?' In Ronse een tijdje geleden zei iemand direct 'De Twin Towers!' Toevallig lijkt al mijn werk op de Twin-Towers."

Zoekt hij dan steeds een balans tussen zijn eigen concept, zijn manier van werken en de wensen van anderen? Past hij zich steeds aan?

Bart: "Ik ben geïnteresseerd in de interpretatie van anderen. Er zit natuurlijk ook iets humoristisch in. Uiteindelijk teken ik wat ik altijd teken. Alleen opeens is dat voor een bewoner een indianentooi omdat die persoon heel veel met Noord-Amerikaanse indianen heeft. Als je dat niet weet, lijkt het daar helemaal niet op. Het is maar wat je erop projecteert. Ik ben zelf niet wars van kunstconcepten, maar ik vind dat de kunsttaal niet zo makkelijk wordt begrepen door mensen die er niet inzitten. Maar onderschat deze mensen niet! Ik leg mijn werk vaak uit vanuit de taal van de gewone man. Vervolgens legt de gewone man mij geduldig uit wat kunst is. Dan krijg je dus inderdaad een verhaal over een indianentooi of Twin Towers of een visgraat. Dat voelt als heel warm en liefdevol."

Het is dus niet een simpele truc, hij houdt ook rekening met mensen, maar zit er niet toch iets van een psychologisch spelletje in? Of vul ik het nu te veel in... goede interview techniek...

Bart: "Nee nee, volgens mij ben ik behoorlijk oprecht. Dat is niet helemaal zo, zou je dan kunnen zeggen."

We moeten allebei even lachen.

"Er komt ook nog een groepje kinderen die foto's gaat maken hier in de buurt.' Dat zit er soms ook wel aan vast, maar dat is voor mezelf niet heel relevant. Hoewel dat wel eens handig kan zijn. Mensen kunnen het dan begrijpen, het geeft een doel."

Maar je zou kunnen zeggen dat dat een soort truc is. In een tekst die ik over een project in Aarhus las stond dat Bart zich eerst heel ongemakkelijk voelde, maar dat hij uiteindelijk wel vrede had met het idee van de speurtocht omdat hij het wel voor zichzelf kon verantwoorden. "Ja eigenlijk zoek ik altijd, doe ik altijd een soort speurtocht," licht hij toe. "Het is heel bevredigend voor mij, maar ook heel onbevredigend. Er zit een soort leugenachtigheid in, want het gaat mij niet om die speurtocht, maar die instrumentaliseer ik wel. Je krijgt een soort omgekeerde leugen. Je moet die leugen weer proberen vlak te trekken en de mensen in dit soort wijken spelt je niet zo makkelijk dingen op de mouw. Als je het verprutst hebt, als je niet te vertrouwen bent, dan is het gewoon afgelopen."

En vertrouwen, dat is heel belangrijk.

"Belangrijker dan krijt. Het materiaal is eigenlijk vertrouwen. Als er geen vertrouwen is dan kun je inpakken. Dus ik moet altijd vertrouwen winnen. Je kunt zelf geen krijt aanmaken, maar vertrouwen wel."

Foto gemaakt door een van de kinderen die aan de fotospeurtocht deelnam in het Liniekwartier in Breda. Bron: www.liniekwartier.nl

"Aan de ene kant wordt het werk als heel sympathiek gezien, maar dat is het natuurlijk niet alleen. Manipulatie speelt ook een rol."

Hoe presenteert Bart zich naar de buurtbewoners?

Bart: "Als ik buiten op straat begin te tekenen, zijn er mensen die komen vragen wat ik doe. Of ik van de stad ben of een architect, een planoloog? Ze vragen nooit of ik kunstenaar ben eigenlijk. Maar waar is het dan voor? Ik leg dan wel uit dat het voor een kunstproject is. Als dat op weerstand stuit zeg ik ook wel eens:

Om in de woonkamers te komen heeft hij dus vertrouwen nodig, maar dat loopt meestal een beetje vanzelf. Eerst brengt iemand hem bijvoorbeeld een kopje koffie buiten op de vensterbank. Als het dan op een gegeven moment gaat regenen kan hij wel eens binnen komen. En volgens Bart's logica: "Dus als ik word binnengelaten, ja die tekeningen horen bij mij."

Hij is nooit weggestuurd uit een woonkamer, hoewel Bart wel aangeeft een selectief geheugen te hebben. Er zijn wel eens dingen gebeurd die minder leuk waren,

maar die is hij weer vergeten. “Ik ben niet degene die gaat doordrukken op het pijnpunt, zoals bijvoorbeeld Tinkebell bij het asielzoekershuisje in Zeeland of Renzo Martens. Zij willen op de pijnpunten zitten. Die ambitie heb ik niet.” Als Bart pijnpunten tegen komt, laat hij ze dus voor wat ze zijn. “Ik kan me eigenlijk beter voorstellen dat iemand het niet goed vindt dan dat iemand het wel goed vindt. Ik zou zelf ook niet zo snel zo’n kunstenaar toelaten. Dus ik laat eigenlijk heel snel de dingen die niet vruchtbaar zijn gewoon voor wat ze zijn.”

Maar is hij dan nooit in de problemen gekomen met zo’n leugen? Of vergeet hij dat dan ook?

In de Harley Davidson zaak in Breda is er ook sprake van een speurtocht. Bart kon niet direct duidelijk maken wat hij beoogde met het tekenen in de Harley Davidson zaak en toen kwam de speurtocht naar boven. Bart: “Ja dat gaat ook heel snel. Het was ook niet eens een 100 % leugen. Het punt was dat toen ik de eigenaar van de Harley Davidson zaak daar over vertelde, die speurtocht al was geweest. Dat heb ik hem niet durven vertellen.”

Waarom heeft hij dat de eigenaar niet eerlijk verteld?

Bart: “Ik dacht toen: Als ik bij die Harley Davidson zaak binnen kan gaan tekenen, dan zet ik vast iets op gang. Ik wilde daar heel graag tekenen. Echt heel graag, bijna koste wat het kost. Die leugen kon ik voor mezelf..” hij moet even nadenken. “Met een leugen moet je natuurlijk altijd oppassen bij het spreken want mensen kunnen het ook heel verkeerd verstaan, maar.. Het moment dat je begint te schrijven over wat er is voorgevallen in zo’n buurt zit je al in een constructie van redenering die nooit gelijke tred houdt met wat er precies gebeurd is, omdat het een ander medium is. Zelfs een journalist lukt het bijna niet om met de werkelijkheid gelijklopend en puur feitelijk, puur objectief te schrijven. Dus een leugen is sowieso het omzetten van een werkelijke gebeurtenis in een verhaal en daarna nog in een tekst.”

Een leugen blijkt dus lastig. Je moet een afweging maken. Wat is belangrijker: dat wat je gedaan wilt krijgen, of helemaal eerlijk zijn tegen de ander?

In de Harley Davidson zaak was nog iets anders aan de hand. Er bleek een belangrijke overeenkomst te zijn met de praktijk en manier van denken van Bart. In de zaak worden voornamelijk occasions verkocht. Er was een man die regelmatig langskwam, om te kijken naar zijn oude motor. Bart: “Dus ik ben met die jongen gaan praten en die zei: “Die motor daar, ik kan er bijna niet naar kijken, ik kom er naar kijken in de hoop dat hij nog niet verkocht is.” Hein die de zaak runt heeft dus een motor staan waarvan hij aan de klant heeft beloofd te proberen deze niet te verkopen. Dan zit je in een soort kruispunt dat ik wel ken, want dat is bij mijn tekeningen ook zo. Die zaak is er om motoren te verkopen. Hein koopt dus een motor van een klant, die motor wordt tentoongesteld en hij gaat proberen om die niet te

verkopen, totdat de klant hem dan weer terugkoopt. Dat gaat over een relatie met een klant die meer waard is dan waar het eigenlijk om gaat: het verkopen. De relatie die hij met zijn klanten heeft is ook oprecht, maar er zit natuurlijk ook een laag onder en die heb ik ook met de mensen hier. Ik probeer in hun voordeel te denken en die relatie is niet verkoopbaar. Je voelt de waarde van die relatie. Ik voel mezelf niet in een split staan, maar het zijn twee dingen die in elkaar zitten. Die zijn eigenlijk een lichaam. Holistisch zou je zeggen in de fysiotherapie. Als je knieklachten hebt dan kan dat door je rug of door je heupen komen, dat zit niet bij die knie. Je kunt doen met die knie wat je wilt, maar de pijn zal altijd terug komen, omdat het ergens anders niet goed zit.”

Een volgend lastig punt: als hij eenmaal binnen is bij iemand en hij krijgt ineens toestemming om ook ergens anders te tekenen, wat dan?

Bart: “Ik heb een hele harde les geleerd in al die jaren tekenen: als je toestemming krijgt moet je het onmiddellijk doen want de volgende dag kunnen ze zich bedacht hebben. Als je ineens toestemming krijgt om ergens anders ook te tekenen moet je dus stoppen waar je bent en gelijk op de andere plek verder gaan. Dus onmiddellijk alles achter je laten. Maar dan krijg je op die ene plek weer gemorrel, omdat je een onaf iets hebt daar en voor je het weet heb je op twee plekken onaf dingen. Dat wordt ook niet geapprecieerd.”

Dat gaat om betrokkenheid. Je hebt maar een bepaalde tijd en een bepaalde fysieke ruimte, hoe maak je die keuze dan?

Bart: “Het is in ieder geval zo dat je moet oppassen met het doen van beloftes, die zijn het moeilijkst om na te komen. Ik kom altijd terug, dat sowieso. Dat contact met mensen onderhoud ik altijd. Door te tekenen ontgin je een gebied, maar dan moet je natuurlijk wel terugkeren om te kunnen oogsten. Het kan zijn dat ik het een tijd met een bewoner erover heb gehad dat het nog niet af is, dus dat ik heb beloofd dat ik terug kom. Karel Appel zei: “Je gaat er gewoon voor zitten en je kijkt ernaar totdat het af is.” Dus het kan zijn dat ik terugkom, ernaar kijk en zeg: “Ja, eigenlijk is het wel af.” En dan kijk je of je tot een akkoord kunt komen dat het eigenlijk wel af is. Dat onaf ook af kan zijn.”

Zegt Bart dan nooit ‘nee’ als het teveel is?

Bart: “Nee, nee, eigenlijk niet. Dat is ook een heel kinderachtig iets van mij, ik ben altijd heel blij als ik ergens mag tekenen.” Het tekenen is geen instrument om sociale toegang te verkrijgen, maar een bezigheid. Het voelt voor Bart dicht bij een bezigheid dan bij werk. Tekenend biedt ook een comfort. “Het legitimeert de aanwezigheid en comfort is goed want dat levert houvast.” Bart zegt dat antropologen het probleem hebben dat ze alleen observeren en dat dat niet direct wordt onderkend als ‘zinvol’ door mensen. “Mensen zijn geconditioneerd dat iemand dan uiteindelijk de kraan gaat repareren ofzo. Een antropoloog zou zich

Tekening van Bart Lodewijks
in het trapgat van de villa.
Bron: www.bartlodewijks.nl

eigenlijk moeten vermommen en doen alsof, maar dat is dan onecht en onechtheid daar is de hele buurt allergisch voor. Als iets onecht is of niet oprecht, dan kunnen mensen heel netjes blijven, maar ze keren zich om en dan kom je nergens.”

Ik vraag hem of hij die stelling kan staven met een eigen ervaring. Na even nadenken komt het verhaal over de villa in Ronse aan het licht. Ronse is een klein stadje aan de rand van Vlaanderen. “Zo’n beetje het allerarmste stadje, ze noemen het ook wel ‘de put’.” Bart heeft er 2 jaar getekend. In de stad stonden een paar grote fabrieken, er werd vooral textielwerk vericht in de huiskamers. De fabriek die tegenover de Spinsterstraat staat waar Bart tekende, is nog maar voor een derde deel in gebruik. In de straat wonen nog maar heel weinig Vlamingen. Er wonen vooral mensen uit Brussel waarvan de voorouders in Marokko en Algerije geboren zijn. “Mijn doel was om op de arbeidershuisjes te tekenen. Ook op het theehuis en in het theehuis en op de moskee. Op de fabriek en in de fabriek, maar ook op het landgoed, op de villa en het liefst ook in de villa. De villa is bijzonder omdat het daar het eerste huis is, in de jaren '30 gebouwd, dat een spouwmuur heeft. Eigenlijk zijn het twee huizen ineens. Dat zei iemand in die buurt tegen mij. Dat is toch prachtig?”

Bart ervaart echter tegenwerking van de eigenaar van de villa. “De eigenaar zei tegen mij: “U liegt. De tekeningen in de straat waarvan u heeft gezegd dat die weggaan door de regen, die zitten er al een jaar. Die gaan helemaal niet weg door de regen, dus ik vertrouw u niet. En daarom vind ik het niet goed dat u op mijn huis tekent.” Dat was natuurlijk een pijnlijke snaar bij mij, want ik weet ook wel dat die tekeningen

niet zo makkelijk weg gaan als ik telkens beweet. Ik moest uiteindelijk gaan bewijzen dat het krijt eraf te spoelen zou zijn. Dat heb ik geweigerd, maar op z’n Vlaams geweigerd. Op z’n Vlaams weigeren is dat ‘ja ik ga dat doen’ eigenlijk ‘nee’ betekent. In Vlaanderen heb je heel veel soorten ‘ja’, waaronder het woordje ‘nee’. ‘Nee’ bestaat gewoon niet, dat is heel onbeleefd en daar maak je zelfs een relatie mee kapot. Dus ik zei: “Ja dat ga ik doen dan” en uiteindelijk heb ik het tekengerij, de krijtdoos, daar laten staan zodat hij het zelf kon proberen. Dat ging hij natuurlijk nooit doen.”

Bart vertelde dat het spannend bleef of hij uiteindelijk nou wel mocht gaan tekenen of niet. Daar gingen een paar weken overheen. Op een gegeven moment belde hij de eigenaar op en die zei: “Ja, u moet het zo weten, ik vind het goed, maar mijn vrouw en dochters liggen dwars.” Bart: “Ik zei toen meteen: “Nouja, het is gewoon heel fijn dat ik nu iemand ken die het goed vindt.” Toen vroeg de eigenaar: “Wie is dat dan?” “Ja, dat bent u zelf”, zei ik.”

Dat is dus ook een manier van ‘nee’. Bart en ik moesten allebei even lachen. Een mooi voorbeeld van een onderhandeling. Het verhaal gaat nog verder. Bart tekent uiteindelijk op de stoep van de villa en na verloop van tijd wordt hij door de vrouw van de eigenaar uitgenodigd om binnen te komen. In het bijzijn van die laatste zegt hij tegen de vrouw “Toch jammer dat u het niet goed vindt.” “Wat niet goed vindt?” vroeg ze. Een gênant moment dat er uiteindelijk toe leidt dat er toch een opening is waardoor er uiteindelijk een tekening in het trapgat van de villa staat.

Bart blijft proberen, maakt gebruik van elke opening die hij ziet, maar doet dat op een beleefde manier.

Het verhaal had nog een staartje. De eigenaar van de villa vroeg of Bart de tekening wilde fixeren. Wanneer een tekening gefixeerd wordt, is het een aankoop, legt Bart uit. Daar zag de eigenaar liever van af. Het bleek dat hij uiteindelijk zelf de tekening in het trapgat gefixeerd heeft. Bart: "De rijkste bewoner is de enige die de waarde anders toekent en een andere relatie met waarde heeft. Ook met het stelen daarvan, het willen hebben voor zichzelf, het vast kunnen houden, het vergankelijke tegen gaan. Het verhaal was daardoor wel rond. Hier is de constructie dus: men wil niet, men vindt het niet goed met argumenten, die argumenten zijn niet sterk genoeg gestoeld, het wordt een beetje ontmaskerd, het leidt tot een soort conflict, het komt uiteindelijk toch weer op."

In Ronse speelde nog meer. Zo wilde Bart tekenen op de schuttertoren die tegenover de villa stond, maar hij kon niet goed duidelijk maken wat hij wilde. Hij werd lid van het schuttersgilde, zonder per se interesse te hebben in boogschieten. Dat leerde hij daar overigens wel. Bart: "Het is een heel traject, dan heb je het over een half jaar." Hij kreeg er allerlei verhalen bij, zoals de geschiedenis van het schuttersgilde. Uiteindelijk kwam er een opening, via de thematiek van vergankelijkheid. Het archief was namelijk ooit verbrand. Bart mocht op een lege pagina in het boek van het schuttersgilde schrijven. Die bladzijde heeft hij ook in een van zijn eigen boeken, 'Het schiereiland van Vlaanderen', opgenomen. Bart: "Dan schrijf ik ook heel de tijd erbij dat die informatie niets met mijn werk te maken heeft, maar toch de persoon die het verhaal verteld heeft weer wel. Die vertelt een verhaal en vertelt het op zo'n manier dat er eigenlijk steeds meer een band ontstaat tussen hem en mij. Dat maakt het tekenen weer mogelijk."

Dat gaat dus over het opbouwen van een vertrouwensrelatie, waardoor Bart soms dingen doet die niet direct in zijn belangstelling liggen, maar uiteindelijk wel kunnen helpen zijn werk verder te ontwikkelen.

Sluit Bart ook wel eens mensen uit?

Bart: "Ik zeg wel heel vaak dat ik door moet met mijn werk. Ik bedoel: je kunt blijven praten en geloven in het sociale, maar er moet ook gewoon getekend worden."

Soms gebeuren er best heftige dingen in de wijken waar Bart aan het werk is. In Breda is er bijvoorbeeld een kindje ter vondeling gelegd in de periode dat hij er werkte. "Alles wat heftig is, daar blijf ik van af," zegt hij. Hij neemt zulke zaken misschien wel op in een tekst of in een publicatie, gewoon omdat het speelde, maar hij blijft er verder inhoudelijk van af. Bart: "Dat heeft niks met mijn kunstenaarschap te maken. Als er iemand valt of wordt aangerand, dat heb ik wel eens meegeemaakt, dan is het gewoon alle hens aan dek en zorgen dat diegene naar het ziekenhuis kan."

Dat krijg je natuurlijk als je lange tijd in een wijk zit, je ziet van alles. Bart zit het liefst maanden, jaren in dezelfde buurt.

Bart: "Ik zal niet beweren dat je in een dag tijd niet ook heel veel kan doen. Maar het heeft meer mijn belangstelling om een langere periode ergens te zijn. Je kunt het dan meer uitdiepen."

Dat is precies waar het pijnpunt bij mijn kledingproject zit. Ik mis diepgang. Ik was ook maar een, twee, misschien drie keer voor mijn project in de wijken. We hebben het erover hoe ik dat zou kunnen ondervangen. Misschien door een project te starten in de wijk waar ik nu ben komen wonen, dan ben ik er in ieder geval veel.

Bart vertelt over een workshop die hij had georganiseerd voor studenten, die ook uitging van participatie. Een jongen had in het flatgebouw waar hij woonde alle bordjes met namen die bij de deurbellen hingen vervangen. Het waren eerst heel rommelige bordjes en hij had ze ongevraagd op een duidelijke maar ook mooie manier opnieuw gemaakt. Bart: "Een aantal dagen later is hij gaan informeren bij die mensen, of ze akkoord waren. Hij had alles bewaard zoals het was, dus als ze het terug wilden veranderen dan kon dat. Hij had verteld dat het een kunstingreep was. Sommigen wilden niks met hem te maken hebben."

Daarin zie ik een duidelijke lijn met het werk van Bart. Je gaat gewoon iets doen, maar je vraagt het vervolgens wel en het kan terug zoals het was.

Bart zegt hierover: "Ja, je draagt er zorg voor. Je draagt verantwoordelijkheid voor wat je in gang hebt gezet, maar het is ook spannend. Je maakt wel vuile handen. Ik vind dat als je werkt in buurten je sowieso vuile handen maakt. Je kunt niet gaan zitten afchecken, zoals sommige fotografen dat doen, met toestemming en overeenkomsten omdat het werk ook verkocht gaat worden."

Is dat dan een evenwicht? Je maakt vuile handen, maar je draagt er wel zorg voor?

Bart: "Nou dat hoeft niet, het kan ook helemaal mislopen. Je kunt je als het mis gaat provocatief opstellen, maar je kunt ook jouw intenties duidelijk maken. Je kunt je daar natuurlijk op verschillende manieren toe verhouden."

Is Bart soms blij als hij weg kan uit een buurt?

Bart: "Dat heb ik wel gehad ja. Je levert jezelf gewoon uit. Je moet daar licht gezien het leuke van inzien. Als je met je rug naar de buurt toe staat, weet je niet altijd wat er achter je gebeurt. Het lijkt alsof goede intenties heel veel legitimeren, dat is natuurlijk ook wel zo, maar zo voelt het soms niet. Het voelt soms echt als heel lang door blijven gaan. De hele tijd terugkomen, ook al is de context niet aantrekkelijk, of helemaal niet genereus. Dat doe ik omdat ik dan geloof dat er iets te ontginnen is. Je zit ergens en je kunt er niet zomaar uit. Dus het is een soort consequentie die je naleeft, dat je iets ook helemaal doorleeft."

Ik concludeer dat je dus best hard voor jezelf moet zijn. Daar is Bart het mee eens.

Ik kan me voorstellen dat hij soms ook wel opgezogen wordt door mensen. Hij vertelt dat het wel zo is dat 'zijn mensen' zich ook graag van hun goede kant laten zien. Bart: "Maarja, die goede kant, man, weet je wat die goede kant is? Heil, dan gaan ze koken voor mij. Bijvoorbeeld bij een project in Ierland. Dat is daar echt niet te vreten. Het is een soort combinatie van soep en brood en gehakt dat niet goed doorbakken is en dan gooien ze er nog een ei bij. Ze willen soms ook dat je er bier bij drinkt, dan ben je dus na de lunch afgeschreven voor de rest van de dag."

We moeten allebei lachen. *Als je gastvrijheid wil, dan kun je die krijgen. Hoe lost hij dat dan op?*

Bart: "Opeten. Allemaal opeten. Hoort bij het project." Hij lacht hardop. "Eigenlijk letterlijk en figuurlijk. Ik heb een jaar in Brazilië gewerkt en daar noemen ze heel veel omgangsvormen 'eten'. Dus vrijen is ook eten, maar bij een goed gesprek eet je elkaar ook helemaal op. In Brazilië eet de natuur zichzelf ook de hele tijd op en de ene plant groeit op de andere plant. Dat komt ook overeen met mijn werk. Het werk groeit ook op plekken, zoals planten zichzelf voortplanten. Dat vind ik ook wel interessant."

Of zoals zaden zich verspreiden, merk ik op.

Bart: "Ik gebruik die metafoor heel bewust nooit," zegt Bart gelijk, "Ja want ja, ik weet niet, dan wordt het ook heel pathetisch." Hij lacht hardop.

Bart: "Ik hou gewoon heel erg van gewone mensen, van gewone mensen en hoe die met elkaar omgaan. Als je vraagt: Waar doe je het voor? Nou daar voor. Die kleine dingen die het leven groots maken. Ik leef wel een heel ander leven dan die mensen."

Ik vraag hem meteen of hij zich dan wel als gelijke voelt ten opzichte van die anderen, of dat hij meer een regisseur is. Hij antwoordt direct: "Nee, nee, ik ben niet gelijk. Ik ben me van veel te veel dingen op een andere manier bewust dan de bewoners. Ze zeggen weleens: "Je bent een beetje van de buurt geworden." Ik zeg dan: "Ja en jullie zijn in mijn tekeningen komen wonen". Ik ben dus wel opgenomen in hun midden en als je het heel precies beschouwt, zijn zij personages geworden in de verhalen."

Bart is dus de schrijver. "Dat is eigenlijk wel wat er gebeurt" zegt hij. "Wat ik zelf als criterium heb is dat als de bewoners de teksten lezen, ze ermee akkoord gaan."

De bewoners weten van de teksten, in ieder geval alle bewoners die erin voor komen. Als een contact precair is, bespreekt hij ook met die persoon of hij iets mag schrijven of niet. Als er uiteindelijk een publicatie komt gaat Bart nog een keer langs om de bewoners daarvan

op de hoogte te stellen. Hij maakt dus altijd face-to-face contact. Hij stelt ze ook op de hoogte van de presentatie, die altijd plaatsvindt in de stad waar de wijk onderdeel van uitmaakt. Bij die presentaties ontbreekt de buurt meestal wel. "Dat is altijd een soort gezichtsverlies. Er zijn wel allerlei voorbeelden dat ik het anders heb opgelost. Dat gaat ook meer over representatie. Oh maar, het is wel laat, we moeten er een eind aan maken!"

En zo eindigt ons gesprek. Ik moet snel naar de trein rennen want ik ben al bijna te laat voor mijn werk. Bart gaat lunchen bij de Marokkaanse visboer.

Dit werk is gelicenseerd onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding-GeenAfgeleideWerken 4.0 Internationaal. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/> om een kopie van de licentie te kunnen lezen.